

BAITURSYNULY
UNIVERSITY

«АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ
АТЫНДАҒЫ ҚОСТАНАЙ ӨңІРЛІК
УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

ҚМПИ ЖАРШЫСЫ

КӨПСАЛАЛЫ
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ
МНОГОПРОФИЛЬНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

№ 2
2024

ISSN 2310-3353

PUBLISHINGS
K S P I

Қ М П И
ЖАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
К Г П И

2024 ж., сәуір, №2 (74)
Журнал 2005 ж. қаңтардан бастап шығады
Жылына төрт рет шығады

Құрылтайшы: *Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті*

Бас редактор: *Қуанышбаев С. Б.*, география ғылымдарының докторы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ, Қазақстан.

Бас редактордың орынбасары: *Жарлыгасов Ж.Б.*, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ, Қазақстан.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Әлімбаев А.Е., философия докторы (PhD), А.К. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты, Қазақстан.

Емин Атасой, PhD докторы, Улудаг университеті, Бурса қ., Түркия.

Зоя Микниене, докторы, (PhD) Литва денсаулық туралы ғылым университеті, Каунас қ., Литва Республикасы.

Качев Д.А., философия ғылымдарының кандидаты, тарих магистрі, «Челябі мемлекеттік университеті» ЖББ ФМБББМ Қостанай филиалы, Қазақстан.

Ксембаева С.К., педагогика ғылымдарының кандидаты, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Қазақстан.

Лина Анастасова, әлеуметтану ғылымдарының докторы, Бургас еркін университеті, Бургас қ., Болгария.

Медетов Н.А., физика-математика ғылымдарының докторы, «Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау университеті» КЕАҚ, Қазақстан.

Мишулина О.В., экономика ғылымдарының докторы, «Челябі мемлекеттік университеті» ЖББ ФМБББМ Қостанай филиалы, Қазақстан.

Соловьев С.А., биология ғылымдарының докторы, Новосібір мемлекеттік экономика және басқару университеті, Ресей.

Скоруходов Д.М., техника ғылымдарының кандидаты, «Ресей мемлекеттік аграрлық университеті – К.А. Тимирязев атындағы Мәскеу ауыл шаруашылық академиясы» ЖББ ФМБББМ, Ресей.

Сычева И.Н., ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, «Ресей мемлекеттік аграрлық университеті – К.А. Тимирязев атындағы Мәскеу ауыл шаруашылық академиясы» ЖББ ФМБББМ, Ресей.

Ташев А.Н., экология бойынша биология ғылымдарының кандидаты, орман шаруашылығы университеті, София қ., Болгария.

Уразбоев Г.У., физика-математика ғылымдарының докторы, Ургенч мемлекеттік университеті, Өзбекстан.

Тіркеу туралы куәлік №5452-Ж
Қазақстан Республикасының ақпарат министрлігімен 17.09.2004 берілген.
Мерзімді баспа басылымын қайта есепке алу 07.11.2023 ж.
Жазылу бойынша индексі 74081

Редакцияның мекен-жайы:
110000, Қостанай қ., Байтұрсынұлы к., 47
(Редакциялық-баспа бөлімі)
Тел.: 8(7142) 51-11-76

© Ахмет Байтұрсынұлы атындағы
Қостанай өңірлік университеті

№2 (74), апрель 2024 г.
Издается с января 2005 года
Выходит 4 раза в год

Учредитель: *Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы*

Главный редактор: *Куанышбаев С.Б.*, доктор географических наук, КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы, Казахстан.

Заместитель главного редактора: *Жарлыгасов Ж.Б.*, кандидат сельскохозяйственных наук, КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы, Казахстан.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Алимбаев А.Е., доктор философии (PhD), Евразийский гуманитарный институт имени А.К.Кусаинова, Казахстан.

Емин Атасой, доктор PhD, Университет Улудаг, г. Бурса, Турция.

Зоя Микниене, доктор (PhD), Литовский университет наук здоровья, г. Каунас, Республика Литва.

Качеев Д.А., кандидат философских наук, магистр истории, Костанайский филиал ФГБОУ ВО «ЧелГУ», Казахстан.

Ксембаева С.К., кандидат педагогических наук, НАО «Торайгыров университет», Казахстан.

Лина Анастасова, доктор социологии, Бургасский свободный университет, г. Бургас, Болгария.

Медетов Н.А., доктор физико-математических наук, НАО «Кокшетауский университет им. Ш.Уалиханова», Казахстан.

Мишулина О.В., доктор экономических наук, Костанайский филиал ФГБОУ ВО «ЧелГУ», Казахстан.

Соловьев С.А., доктор биологических наук, Новосибирский государственный университет экономики и управления, Россия.

Скороходов Д.М., кандидат технических наук, ФГБОУ ВО РГАУ-МСХА имени К.А. Тимирязева, Россия.

Сычева И.Н., кандидат сельскохозяйственных наук, ФГБОУ ВО РГАУ-МСХА имени К.А. Тимирязева, Россия.

Ташев А.Н., кандидат биологических наук по экологии, Лесотехнический университет, г. София, Болгария.

Уразбоев Г.У., доктор физико-математических наук, Ургенчский государственный университет, Узбекистан.

Свидетельство о регистрации № 5452-Ж
выдано Министерством информации Республики Казахстан 17.09.2004 г.
Переучёт периодического печатного издания 07.11.2023 г.
Подписной индекс 74081

Адрес редакции:

110000, г. Костанай, ул. Байтұрсынұлы, 47
(Редакционно-издательский отдел)
Тел.: 8(7142) 51-11-76

ОСПАНУЛЫ, С., МЫРЗАГАЛИЕВА, К.

ВОСПИТАТЕЛЬНОЕ ВОЗДЕЙСТВИЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ СЕРИКА МАКПЫРУЛЫ НА УЧИТЕЛЕЙ, ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ И СТУДЕНТОВ

В статье, как следует из названия, Серик Макпырулы, образованный, квалифицированный и опытный педагог-ученый, много лет преподающий в высшем учебном заведении. Познавательное-воспитательное воздействие его работ на учителей, преподавателей и студентов представлено на конкретных примерах.

Ключевые слова: Стихи, Юлия Жадовская, автор, произведение, тема, сборник.

OSPANULY, S., MYRZAGALIYEVA, K.

THE EDUCATIONAL IMPACT OF SERIK MAKPYRULA'S WORKS ON TEACHERS, LECTURERS AND STUDENTS

The article, as the title suggests, features Serik Makpyruly, an educated, qualified and experienced teacher-scientist who has been teaching at a higher educational institution for many years. The cognitive and educational impact of his works on teachers, lecturers and students is presented with specific examples.

Key words: Poems, Yulia Zhadovskaya, author, work, theme, collection.

ӘӨЖ 81.132

Шолпанбаева, Г.А.,

*педагогика ғылымдарының магистрі,
филология және практикалық лингвистика
кафедрасының аға оқытушысы,
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ*

Адилова, Ж.Е.,

*шетел филологиясының 3-курс студенті,
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ,
Қостанай қ., Қазақстан*

ЕСІМДЕРДІҢ ӨЗГЕ ТІЛДЕРДЕ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Түйін

Өзектілігі: Табу – ескі наным-сенім, яғни мифтік ұғым бойынша атын атауға тыйым салынған сөздер. Табу сөздер төмендегідей негізде былай қалыптасқан: табиғаттың дүлей күшіне байланысты тұрмыс-тіршілікке қолданған. Адам өміріне қауіп-қатер төндіретін жыртықш қауіпті сөздердің атын атауға тыйым салынған. Мысалы, «жай түсті» десе, адамға кесірі тиеді деген сеніммен «жай» сөзін «жасыл» сөзімен алмастырып аңдар мен жәндіктердің атын атамай басқа сөзбен ауыстырып қолданған. Мысалы, қасқырдың атын тура атаса, малға шабады деген қорқыныштан «қасқыр» сөзін «ит-құс», «ұлыма» деген сөздермен алмастырып қолданған. Адамды опат қылатын ауру аттарын да атауға тыйым салынған. Мысалы, шешек ауруының атын атамай, оны «қорасан» деген сөзбен ауыстырып айтқан. Қазақтың әдет-ғұрпы бойынша жаңа түскен келін қайын жұртындағы адамдардың атын тура атамай, олардың бойындағы, мінез-құлқындағы ерекшелігіне орай әрқайсысына ат қойған. Мысалы, қыздарға, әйел адамдарға Ақылдас, Ерке қыз, Еркем, Шырайлым, Айнамкөз, т.б. десе, ер балаларға, ер адамдарға Шырақ, Мырза жігіт, Төре бала, Би аға, т.б.[1; 110].

Кілт сөздер: этнограф, фольклоршы, мифологиялық дүние, табу, эвфемизмдер, этнолингвистика.

1 Кіріспе

Табу сөздерді тек аңшылықта ғана емес, сондай-ақ өз кезінде Ш. Уәлиханов әскери жорықтардың ықпалы болды деп атап көрсеткен. Ә.Қайдар атап көрсеткендей: "Түркі халықтарында тыйым салудың тұтас жүйесі әзірленді. Тыйым салу діни-анимистік, мифологиялық, астрологиялық және басқа нанымдардың әртүрлі аспектілеріне қатысты болды" [2; 46]. Қазақ тыйымдары, эфвемизмдері бойынша елеулі лексикалық материал "әйел тілі" деп аталатындар да кездеседі. Қазақ "әйел" тыйым салынған тілінің ерекшеліктеріне алғашқылардың бірі болып шығыстанушы-академик А.Н. Самойлович назар аударды, ол өзінің "Қазақ-қырғыз тұрмыс құрған әйелдің тіліндегі тыйым салынған сөздер" атты мақаласында тұрмыс құрған қазақ әйелінің сөйлеуінде бірқатар тыйымдар мен эфвемизмдерді келтірді: "Өрен-бала, азу-тіс, ат-жылқы, жын-тезек, – ұлым,, қарақ (қарағым) – көз, жойқын-су, бөрі-қасқыр, ат-мал, тұсақ-лақ, төбе-бас, сүйреткі-шана, ұлттың, тезек-қый, ақ-шанқан, сары-шикіл, көш-жөнеу, айдар-төбешаш, пышақ-еткесер, балға-соғар" [3; 166-167].

2 Материалдар мен әдістер

Вербальды және вербальды емес табу тыйымдар көп және олар киелі лексиканың пайда болуы мен қолданылуының негізі және көзі болып табылады. Н.Б.Мечковская былайша атап көрсетеді: "Существовали табу, связанные с охотой, рыболовством; со страхом перед болезнями, смертью; с верой в домовых, в "сглаз", порчу и т.п. Для разных половозрастных групп были свои запреты; свои табу были у девушек и юношей до брака, у кормящих грудью, у жрецов и шаманов" [4; 63]. Академик Ә.Қайдар былай жазады: "... словесные запреты в прошлом начались казаками на наименования хищных зверей и диких птиц, признанных тотемами, а также предметов охоты и ремесла, различных теонимических персонажей (албасты, шайтан, марту, жезтырнак, жалмауыз кемпір, пері и др.), болезней, на названия природных явлений и небесных тел (кемпір-қосақ, нажағай, ай, жұлдыз) и даже на собственные имена старших из почитаемых людей, что основывались на общественном этикете"[2;46]. Тыйым (табу) сөздердің әр алуан разрядтарын, сол сияқты эфвемизмдерді киелі лексикаға жатқызамыз, себебі олардың пайда болуы мен қолданылуы сөздің магиялық күшіне деген сенімге, аталатын нысананың (денотаттардың) киелілігіне деген сенімге негізделген. Діни-мифологиялық дүниені қабылдауда "тыйым сөзді айту ол сол сөзбен айтылған қауіпті нәрсені шақырады" [5;7]. Бабаның бағалы сөзі деп білсек, сол сөздің тағылымы бөлек түрі табу сөзге тоқтала кетуді жөн көрдік. «Табу» – Индонезия тілінен аударғанда «тыйым салу» деген сөзінен шыққан. Біздегі «табу» сөздің аясы дәстүр дәрегейіне жүгінуден, ұлт ұятын ұлықтаудан көрініс табады. Мәселен: ақ босаға аттаған қазақ келіні, келген жұртының туыстарын өз атымен атамай, оларға лайықтап ат қоюы. Қайын інісін «төре жігіт», «мырза жігіт» деп атаса, ал қайын сіңілісін «еркем», «арайлым», «шырайлым» деп, аса ұнамды аттар қоюы, бүкіл ауылды ибасымен разы етуі, тереңде жатқан тегімізден үлкен адамылық сыр аңғартып тұрған жоқ па? [6; 7].

3-4 Нәтижелер мен талқылау

Мәселен, зерттеушілер былай деп көрсетеді: «На современной стадии развития общества религиозные эфвемизмы в Европейских языках являются уже пережитком или отголоском более ранних эпох». Сонымен қатар табу мен эфвемизмдердің кейбір разрядтары тек мифологиялық емес, өзгеше сипатқа да ие болады. Әдетте, табу мен эфвемизмдер мифологиялық дүние қабылдау аспектісінде қарастырылады, бұл тұрғыдан алғанда олар киелі лексиканың бірліктері ретінде көрінеді. «В настоящее время социальный и моральный эфвемизм играют более важную роль в контексте языкового общения. Основное назначение этических эфвемизмов заключается в умягчении терминов или замене национальных слов словами из иностранного языка. В современном обществе зачастую возникает необходимость использовать социальные и моральные эфвемизмы из-за сложившихся обстоятельств. Иногда просто неприемлемо или нецелесообразно называть предметы по их реальным именам. Это могло бы нарушить этические нормы, правила вежливости или быть вызвано неприличием и нежелательностью таких тем» [7; 8].

Сондықтан: "Қазіргі кезде эвфемия құбылысын анықтау алдында: эвфемизмдер түрлері этнолингвистикалық, социоллингвистикалық, психоллингвистикалық, тіл мәдениеті дегенімізден кем емес, функционалды стилистика мен сөз стилистикасы, бірақ эвфемизмдерді мәдениеттану (культурология) үшін зерттеу маңызды екеніне көз жеткізу күшін меңгереді." Эвфемизмдер мен табу танымы бекітілген кезде этикалық, саяси, мифологиялық-діни және с.б. де ерекше артықшылықтары болуы мүмкін." [8; 75].

Киелілігі тұрғысынан қарасақ, табу мен эвфемизмдердің лингвистикалық табиғатын біз этнолингвистикалық және лингвомәдени аспектілерде зерттейміз, себебі олардың пайда болуы, қолданылуы мифологиялық санамен, наным-сеніммен, салт және ырым-жоралармен тығыз байланыста қарастырылады. Табу мен эвфемизмдер әр түрлі түркі тілдеріндегі материалдар бойынша зерттелді. Қазақ тіл білімінде Ә.Ахметовтің [9], әзірбайжан тілінде – Х.Д.Жаппаровтың [84], өзбек тілінде – Н.Исматуллаевтың [85], тува тілінде – Ш.Ч.Саттың [86] және т.б. еңбектері бар екендігі мәлім. Алтай түркі тілдес халықтарының материалдары бойынша Н.А.Баскаков [87], қазақ, қырғыз, өзбек тілдері бойынша И.Лауде-Циртаустас [88] мақала жазды.

Табу сөз бен жөн-жора (салт) арасындағы байланыс қазақ халық емшілерінің емдеу тәжірибесінде де аңғарылады. Бұл жөнінде акад. Ә.Қайдар былай дейді: "Нам хорошо известно, например, ритуал лечения у казахов при укусе змея, когда знахарь-лекарь вступает в "словесное состояние" с укушившей человека змеей, если она была поймана в момент укуса. Смысл этого "состязания" заключается в том, что каждый из "состязющихся" пытается отгадать имя или кличку своего "партнера". "Состязание" заканчивается смертельным исходом для одного из них в тот момент, когда называется чью-то имя, т.е. раскрывается секрет табуирования. Именно поэтому строго запрещалось произносить имя знахаря-лекаря вслух в момент проводимого им сеанса "лечения" [2; 46].

Әлем халықтарының көпшілігінде, оның ішінде қазақ тілінде жалқы есімдер табуға айналған. Латын Америкасындағы аборигендер (байырғы халықтар) туралы жазған Дж. Фрезер былай дейді: "Если имя покойного совпадает с названием какого-нибудь предмета общего обихода, например, животного, растения, огня, воды, считается необходимым такое имя исключить из разговорного языка и заменить другим" [10; 287-288]. Орыс мемлекетінде ғасырлар бойы, тіпті XVII ғасырда шоқындырған кезде қойылған ат белгісіз болып қалған [9; 29].

Ш.Саадиевтің анықтамасы бойынша [10; 186-187], Әзірбайжанда осы күнге дейін дейін шын есімдері жасырын болған. Түрікменстанда "әр баланың чын ады – шын аты және ямен ады – жасырын аты бар"[11; 46]. Сібірдің солтүстігінде "барлық ер адамдарда –нганасандарда екі ат болды, оның бірі – шын ат, ол сирек қолданылса, ал екіншісі күнделікті қолданыстағы ат болып саналған"[10; 42].

Антропонимдерді зерттеуші Т.Жанұзақ қазақ жалқы есімдерін "Кейбір сөздерге тыйым салу (табу) жеке есімдер саласында да әсер етті. Қазақтың тұрмыс құрған әйелдері қазан төңкерісіне дейін күйеуінің туыстарын атауға құқылы емес еді. Әйел күйеуінің бауырларына "Төрем, Шырақ, Жарын, Тетелес, Мырзажігіт, Шырайлым, Бикеш (А. Самойлович) және т. б." деген есімдер берілді. [11; 9].

5 Қорытынды

А.Самойловичтен кейінгі зерттеушілер Оңтүстік Сібірдегі түркілердің дәстүрлі дүниетанымын күйеуі мен оның ағайын- туыстарының есімін атауға әйелге тыйым салынуы некелік қарым-қатынастың экзогамиялық сипатына байланысты деп санаған. Әйел басқа тектен (әлемнен) болғандықтан күйеуінің жағында оған бірқатар сөздік тыйымдар салынады: "Құда түсу мен үйлену тойы кезінде оның мінез – құлқымен қоршалған тыйымдардың көпшілігі біртіндеп алынып тасталса, бірақ күйеуінің жерінде өмір бойы «Өзге жанның» ерекше әйелдің мәртебесі, шыққан тегі сол руда "бөтен" тіршілік иесі ретінде көрсетіледі. Ол үлкен туыстарының есімдерін дауыстап айтуға құқығы жоқ еді. Жаңа түскен келін үшін олардың есімдері, сондай-

ақ күйеуінің есімдері аталмауы шарт"[11; 151]. Антропонимдер мен жалқы есімдерді қолданған кезде мұндай сөздік тыйымдар (табу), біз жоғарыда атап өткендей, қазақ әйелінің сөздік ғұрпында болған. Қазақ әйелінің сөзіндегі табуға айналған жалқы есімдер (антропонимдер) эвфемизмдермен алмастырылған – кейбір зерттеушілер “әйел” тілі деп атаған ерекше тіл осылай пайда болған. Профессор Т. Жанұзақ былай деп жазады: "Жеке есімдер белгілі бір жүйе бойынша жалпы есімдермен ауыстырылды. Әйелдің күйеуінен үлкен ер адамдар кайнаға (деверь) деп атайды. Тыйым салу кезінде белгілі бір адамның жеке есімі бұрмаланған түрде қолданылды, мысалы, оның орнына Мамбет-Самбет, Әли-Сали, Тұрсын-Мұрсын. Тұрмыс құрған әйел үшін жалпы атаулар да тыйым салынған болатын. Бір үйір жылқы туралы айтатын болсақ, әйелдер "Жылқы" деген атауды емес, "Мінгіш" (әріп, неге мінеді) немесе "туар" (әріп, құлындайтын) сөзімен ауыстырылды, "тышқан" деген атаудың орнына "жорғалауық" (жорғалаушы) немесе "қаптесер" (әріп, тесетін қапшық) қолданылды және т. б" [11; 9]. Қысқасы барымызды бағамдап, жоғымызды түгендейтін уақыт сынына жеткен бүгінгімізде, алаштың ата-дәстүріндегі асыл қасиеттерді, бабадан қалған бағалы мұрағаттардың тағылымын ұрпақтар жүрегіне ұялата білсек екен ағайын!

Әдебиеттер тізімі

1. Мечковская Н.Б. Язык и религия: Пособие для студентов гуманитарных вузов. М: Агенство «ФАИР», 1998 – 352 с.
2. Қайдар Ә. Культ слова у тюркских народов (на материале казахского языка) // Қазақ тілінің өзекті мәселелері: Актуальные вопросы казахского языка. Алматы: Ана тілі, 1998. – 41-46 бб.
3. Зеленин Д.К. Табу слов у народов Восточной Европы и Северной Азии // Музея антропологии и этнографии. Т.8. Л., 1929. – 151 с.
4. Самойлович А.Н. Заветные слова в языке казак-киргизской замужней женщины // Живая старина. 24, Петроград, 1915.
5. Ахметов Ә. Түркі тілдеріндегі табу мен эвфемизмдер: Докторлық диссертациясының авторефераты. Алматы, 1995. – 61 б.
6. Дегтярева Т.А. Многозначность слова и синонимика. Автореф. дисс... канд.филол.наук. М., 1948. – 20 с.
7. Жұмағұлова М.Ш. Табу мен Эвфемизмдер және оларды зерттеудің теориялық негіздері туралы // Тілтаным, 2003, №4, – 67-76 бб.
8. Фрэзер Дж. Золотая ветвь: Исследования магии и религии. М.: Политическая литература, 1980. – 832 с.
9. Никонов В.А. Имя и общество. М., Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1974. – 263 с.
10. Саадиев Ш.М. Основные правила выбора имен для новорожденных (по азербайджанской антропонимии) // Личные имена в прошлом, настоящем, будущем. Проблемы антропонимики. М.: Изд-во «Наука», 1970. – 185-188 с.
11. Мухамедова З.Б. К вопросу о личной ономастике у туркмен // Труды Института языка и литературы Туркм. ССР; вып.2, Ашхабат, 1957.

ШОЛПАНБАЕВА, ГА., АДИЛОВА, Ж.Е.

ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ИМЕН В ДРУГИХ ЯЗЫКАХ

Актуальность: происхождение словарного запаса может быть разным, хотя в любом случае в их основе лежит ритуальное отношение к действительности. Мир бытия живой, слышащий, говорящий, сознательный, то есть в восприятии мифологического мира существовали звери, природа, предметы и т. д. живые, сознательные вещи. Выдающийся этнограф и фольклорист Д.К. Зеленин считает, что первые словесные запреты возникли из-за простой осторожности первых общинных охотников: они думали, что бдительные звери, понимающие человеческий язык, могут перестать слышать слова и избежать ловушек и луков [1; 110].

Ключевые слова: этнограф, фольклорист, мифологический мир, табу, эвфемизмы, этнолингвистика.

SHOLPANBAYEVA, G.A., ADILOVA, Zh.Y.

FEATURES OF THE USE OF NAMES IN OTHER LANGUAGES

Relevance: The etymology of vocabulary may vary, yet it universally stems from a ritualistic engagement with reality. The realm of existence was perceived as animate, sentient, articulate, and cognizant, implying that within the mythological comprehension, animals, nature, objects, and so forth were regarded as sentient entities. D.K. Zelenin, an eminent ethnographer and folklorist, posits that the genesis of initial verbal prohibitions arose from the prudent caution of early communal hunters: they surmised that vigilant animals, comprehending human speech, might hear words and thus evade traps and arrows [1; 110].

Key words: *ethnographer, folklorist, mythological world, taboos, euphemisms, ethnolinguistics.*

МАЗМҰНЫ

ГУМАНИТАРЛЫҚ ЖӘНЕ ӨНЕР ҒЫЛЫМДАРЫ

<i>Арутюнян, А.В.</i> Александр Евлаховтың әңгімелерінің поэтикасы және чехов прозасының.....	3
<i>Бекбосынова, А.Х., Мешітбай, А.Қ.</i> Зейнолла Шүкіров шығармаларындағы табиғат көрінісі	7
<i>Қожанұлы, М.</i> Қазақтың күлдіргі әзіл-әңгімелеріндегі этнонимдер туралы бірер сөз	11
<i>Оспанұлы, С., Мырзағалиева, К.</i> Серік Макпырұлы еңбектерінің мұғалімдерге, оқытушыларға, студенттерге танымдық- тағылымдық әсері.....	18
<i>Шолпанбаева Г.А., Адилова, Ж.Е.</i> Есімдердің өзге тілдерде қолданылатын ерекшеліктері.....	24

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ҒЫЛЫМДАРЫ

<i>Ақантай, Н. Н., Тастанов, М.Г.</i> Физика олимпиадасының студенттерін даярлаудың жалпы принциптері.....	29
<i>Ахметханова, Д.О., Тастанов, М.Г.</i> Дирихле есебін шешудің математикалық әдістері.....	33
<i>Барсакбаева, М.Б.</i> Қостанай қаласының жанармай құю станцияларында мұнай өнімдерімен ластанған топырақ микрофлорасының биоремедиациялық әлеуетін бағалау ерекшеліктері.....	40
<i>Бейшов, Р.С., Жунисбеков, Н.Е.</i> Өсімдердің фитохимиялық құрамына қоршаған орта факторларының әсерін бағалау.....	47
<i>Бейшов, Р.С., Смаилова, А.И.</i> Өнеркәсіптік кәсіпорындардың табиғи ортаға экологиялық әсерін бағалау әдістері.....	50
<i>Конысбаева, Д.Т., Рұлёва, М.М., Баубекова, Г.К.</i> Қостанай мемлекеттік педагогикалық институтының құрметті профессоры, биология ғылымдарының докторы Т.М. Брагина-ның теориялық және қолданбалы биологиясындағы ғылыми мұра кезендері.....	55
<i>Майер, Ф.Ф.</i> Белгілі бір бағытта дөңеске жақын функциялардың бір класы туралы	60
<i>Майер, Ф.Ф.</i> Аналитикалық функциялардың кейбір кластарындағы логарифмдік туындыны бағалау.....	66
<i>Мефодьева Н.К.</i> Бастауыш мектепте математика сабағында жоба әдісін қолдану	72
<i>Хырхынбай, Ж., Мұқанбетсадықова, А. Қ.</i> ЖМБ сыныптарында математикамен пәнаралық интеграция кезінде ЖИ технологияларын қолдану	75

ИНЖИНИРИНГ ЖӘНЕ ТЕХНОЛОГИЯ

<i>Нурмагамбетов, Б.Б.</i> Білім беру процесінде виртуалды шындықты қолданудың теориялық талдау (ғарышты зерттеу мысалында).....	83
<i>Савина, Д.Е.</i> 3D модельдеуді зерттеу үшін цифрлық білім беру ресурстарын салыстырмалы талдау	89

АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ ВЕТЕРИНАРИЯ ҒЫЛЫМДАРЫ

<i>Бейшов, Р.С., Алитанова, М.К.</i> Шаруашылық жарамдылығын бағалау үшін дәнді және тұқым себу сапасын зерттеудің рөлі мен маңызы	97
<i>Каримова А.К.</i> Қостанай ауданының микросателитті ДНҚ-маркерлердің негізіндегі герефорд тұқымды ірі қара малдың генетикалық полиморфизмі.....	102
<i>Райымқұлова, М.Қ., Бектас, Ж.С.</i> Сірке қышқылы туындыларының ферменттерді тежеу белсенділігін зерттеу	108

ӘЛЕУМЕТТІК ҒЫЛЫМДАР

Коваль, А.П., Баяндин, М.А., Мишулина, О.В. Әлеуметтік бағдарланған сақтандыру өнімдерін дамыту контекстіндегі ҚР сақтандыру нарығының трендтері 117

Меңлікөжаева, С.Қ., Аймұратова, Т.С. Болашақ мамандарды педагогикалық іс-әрекеттегі қарым-қатынасқа баулу 124

Шамкенов, Р.Ж., Давлетбаева, Ж.Ж. Ақмола облысының туристік индустриясындағы мемлекет пен бизнестің өзара іс-қимылының тиімділігін арттыру 132

БІЗДІҢ АВТОРЛАР 140

АВТОРЛАРДЫҢ НАЗАРЫНА 147

СОДЕРЖАНИЕ**ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ И ИСКУССТВО**

<i>Арутюнян, А.В.</i> Поэтика рассказов Александра Евлахова и традиции чеховской прозы	3
<i>Бекбосынова, А.Х., Мешітбай, А.Қ.</i> Пейзаж в произведениях Зейноллы Шукурова.....	7
<i>Қожанұлы, М.</i> Несколько слов о этнонимах в казахских юмористических рассказах	11
<i>Оспанұлы, С., Мырзағалиева, К.</i> Воспитательное воздействие произведений Серика Макпырулы на учителей, преподавателей и студентов	18
<i>Шолпанбаева, Г.А., Адилова, Ж.Е.</i> Особенности употребления имен в других языках	24

ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ

<i>Ақантай, Н. Н., Тастанов, М.Г.</i> Общие принципы подготовки студентов физической олимпиады	29
<i>Ахметханова, Д.О., Тастанов, М.Г.</i> Математические методы решения задачи Дирихле.....	33
<i>Барсақбаева, М.Б.</i> Особенности оценки биоремедиационного потенциала микрофлоры почв, загрязненных нефтепродуктами, на заправочных станциях города Костаная	40
<i>Бейшов, Р.С., Жунисбеков, Н.Е.</i> Оценка влияния факторов окружающей среды на фитохимический состав растений	47
<i>Бейшов, Р.С., Смаилова, А.И.</i> Методы оценки экологического воздействия промышленных предприятий на природную среду	50
<i>Коньсбаева, Д.Т., Рұлєва, М.М., Баубекова, Г.К.</i> Вехи научного наследия в теоретической и прикладной биологии почетного профессора Костанайского государственного педагогического института доктора биологических наук Т.М. Брагиной	55
<i>Майер, Ф.Ф.</i> Об одном классе функций, близких к выпуклым в определенном направлении.....	60
<i>Майер, Ф.Ф.</i> Оценки логарифмической производной в некоторых классах аналитических функций	66
<i>Мефодьева, Н.К.</i> Использование метода проектов на уроке математики в начальной школе.....	72
<i>Хырхынбай, Ж., Мұқанбетсадықова, А. Қ.</i> Применение технологий ИИ при межпредметной интеграции с математикой в классах ЕМН.....	75

ИНЖИНИРИНГ И ТЕХНОЛОГИИ

<i>Нурмагамбетов, Б.Б.</i> Теоретический анализ использования виртуальной реальности в образовательном процессе (на примере изучения космоса).....	83
<i>Савина, Д.Е.</i> Сравнительный анализ цифровых образовательных ресурсов для изучения трехмерного моделирования.....	89

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ, ВЕТЕРИНАРНЫЕ НАУКИ

<i>Бейшов, Р.С., Алитанова, М.К.</i> Роль и значение изучения зерна и посевных качеств семян для оценки хозяйственной пригодности.....	97
<i>Каримова, А.К.</i> Генетический полиморфизм герефордского скота на основе микросателлитных ДНК-маркеров.....	102
<i>Райымқұлова, М.Қ., Бектас, Ж.С.</i> Изучение ферментингибирующей активности производных уксусной кислоты	108

СОЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ

<i>Коваль, А.П., Баяндин, М.А., Мишулина, О.В.</i> Тренды страхового рынка РК в контексте развития социально-ориентированных страховых продуктов	117
--	-----

<i>Меңлікөжаева, С.Қ., Аймұратова, Т.С.</i> Привлечь будущих специалистов к взаимоотношениям в педагогической деятельности.....	124
<i>Шамкенов, Р.Ж., Давлетбаева, Ж.Ж.</i> Повышение эффективности взаимодействия государства и бизнеса в туристической индустрии Акмолинской области.....	132
НАШИ АВТОРЫ	143
ИНФОРМАЦИЯ ДЛЯ АВТОРОВ	150

CONTENT

HUMANITIES AND ARTS

<i>Arutyunyan, A.V.</i> Poetic manner of Alexandr Yevlakhov's stories and the traditions of chekhovian prose.....	3
<i>Bekbosynova, A.Kh., Meshitbay, A. K.</i> Landscape in the works of Zeynolla Shukurov.....	7
<i>Kozhanuly, M.</i> A few words about ethnonyms in kazakh humorous stories.....	11
<i>Ospanuly, S., Myrzagaliyeva, K.</i> The educational impact of Serik Makpyrula's works on teachers, lecturers and students.....	18
<i>Sholpanbayeva, G. A., Adilova, Zh. Y.</i> Features of the use of names in other languages.....	24

NATURAL SCIENCES

<i>Akantai, N.N., Tastanov, M.G.</i> General principles of preparing students for the physical olympiad.....	29
<i>Akhmetkhanova, D.O., Tastanov, M.G.</i> Mathematical methods for solving the Dirichlet problem.....	33
<i>Barsakbayeva, M.B.</i> Features of the assessment of the bioremediation potential of the microflora of soils contaminated with petroleum products at gas stations in the city of Kostanay.....	40
<i>Beishov, R.S., Zhunisbekov, N.E.</i> Assessment of the influence of environmental factors on the phytochemical composition of plants.....	47
<i>Beishov, R.S., Smailova, A.I.</i> Methods for assessing the environmental impact of industrial enterprises on the natural environment.....	50
<i>Konysbaeva, D.T., Rulyova, M.M., Baubekova, G.K.</i> The scientific heritage milestones in theoretical and applied biology of T.M. Bragina, doctor of biological sciences and honorary professor of the Kostanay state pedagogical institute.....	55
<i>Maiyer, F.F.</i> About one class of functions that are close to convex functions in a certain direction.....	60
<i>Maiyer, F.F.</i> Estimates of the logarithmic derivative in some classes of analytical functions.....	66
<i>Methodieva N.K.</i> Using the project method in a math lesson in elementary school.....	72
<i>Khyrkhynbay, Zh., Mukanbetsadykova, A. K.</i> The use of AI technologies in interdisciplinary integration with mathematics in the NMD classes.....	75

ENGINEERING AND TECHNOLOGY

<i>Nurmagambetov, B.B.</i> Theoretical analysis of the use of virtual reality in the educational process (based on the example of space study).....	83
<i>Savina D.E.</i> Comparative analysis of digital educational resources for studying 3D modeling.....	89

AGRICULTURAL, VETERINARY SCIENCES

<i>Beishov, R.S., Alitanova, M.K.</i> The role and importance of studying grain and solving qualities of seeds for assessing economic suitability.....	97
<i>Karimova, A.K.</i> Genetic polymorphism of hereford cattle based on microsatellite DNA markers.....	102
<i>Raiymkulova, M.K., Bektas, Zh.S.</i> Study of enzyme inhibitory activity of acetic acid derivatives.....	108

SOCIAL SCIENCES

<i>Koval, A.P., Bayandin, M.A., Mishulina, O.V.</i> Trends in the insurance market of the republic of Kazakhstan in the context of the development of socially oriented insurance products.....	117
---	-----

<i>Menlikozhaeva, S.K., Aimuratova, T.S.</i> Engaging future specialists in relationships in teaching activities	124
<i>Shamkenov, R.Zh., Davletbaeva, Zh. Zh.</i> Enhancing the effectiveness of state and business interaction in the tourism industry of the Akmola region	132
OUR AUTHORS	145
INFORMATION FOR AUTHORS	153

Компьютерлік беттеу: С. Красикова

Компьютерная верстка: С. Красикова

Басуға 15.04.2024 ж. берілді.
Пішімі 60x84/8. Көлемі 12,0 б.т.
Тапсырыс № 027

Подписано в печать 15.04.2024 г.
Формат 60x84/8. Объем 12,0 п.л.
Заказ № 027

Ахмете Байтұрсынұлы атындағы
Қостанай өңірлік университетіндегі
редакциялық-баспа бөлімінде басылған
Қостанай қ., Байтұрсынов к., 47

Отпечатано в редакционно-издательском отделе
Костанайского регионального университета
имени Ахмет Байтұрсынұлы
г. Костанай, ул. Байтұрсынова, 47